

**XXIII. ČESKO-SLOVENSKÉ SYMPÓZIUM
O ANALYTICKEJ FILOZOFII**

ZBORNÍK ABSTRAKTOV

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

4. – 6. 9. 2019

Programový výbor:

Lukáš Bielik, František Gahér, Vladimír Havlík, Vladimír Svoboda, Marián Zouhar

Organizačný výbor:

Vedúci OV: František Gahér

Členovia: Lukáš Bielik, Daniela Glavaničová, Juraj Halas, Tomáš Kollárik, Vladimír Marko, Dominik Sadloň

Podpora podujatia:

Príprava XXIII. ročníka Česko-slovenského sympózia o analytickej filozofii je podporená projektom APVV-17-0057, Analýza, rekonštrukcia a hodnotenie argumentov.

Webová stránka podujatia: "<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/klmv/veda/cssafxiii/>".

Normativní postoje a normativní statusy jako základ smysluplnosti

Pavel Arazim

Oddělení logiky, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

pavel.arazim@centrum.cz

Inferencialismus svérázným způsobem vysvětluje, v čem spočívá platnost nějakého pravidla, a s tím i správnost nebo nesprávnost nějakého jednání. Základní idea je, že pravidla spočívají na normativních postojích v daném společenství, které v zásadě nejsou ničím jiným než tím, že považujeme jistý druh jednání za správný a jiný za nesprávný nebo špatný. Jistou komplikovanou souhrou těchto postojů se může podařit ustanovit dané pravidlo, napr. modus ponens, jako platné.

Normativní postoje pak podle Brandoma a dalších inferencialistů konstituují normativní statusy. Příkladem takového statusu může být uznávání někoho jako znalce afrického umění. Zde se otevírá možnost rozdělení inferencialismu na dva proudy. Podle jednoho jsou normativní postoje v jistém smyslu základní, druhý postoj se pokouší o hegelovský dialektické uchopení jejich vztahu, podle kterého je vzájemná závislost oboustranná a rovnocenná.

Stranu, která považuje normativní postoje za primární, motivuje snaha integrovat inferencialismus do rámce evoluční teorie. Postuluje tak stav, kdy ještě žádná normativita neexistovala a prvotní normativní postoje začaly konstituovat prvotní pravidla nebo zárodky pravidel. Kromě této naturalistické motivace je tento tábor také veden Wittgensteinovým postřehem, že každé zdůvodnění musí někde končit. U mnoha pravidel má smysl ptát se, proč jsou platná a lze to vysvětlit jejich postavením v celé síti ostatních příslušných pravidel. Nicméně některá se zdají být tak základní, že nedává dobrý smysl ptát se, proč platí. To mají být právě ta, která konstituují úplně základní normativní postoje.

Nicméně samotný Wittgenstein ukazuje nejenom to, že všechna vysvětlení musejí někde skončit, a tím pádem také některé skeptické pochybnosti nedávají smysl. Wittgenstein bere skepticismus vážně a také uznává, že v principu můžeme zpochybnit cokoli, minimálně v nějakém kontextu. Podobně nějaká pochybnost ztrácí smysl také pouze v určitém kontextu.

V principu tedy mohou být jakákoli pravidla předmětem zpochybnění, byť je možné, že v našem konkrétním kontextu to možné není. To také znamená, že u jednotlivých normativních postojů má smysl uvažovat o tom, zda jsou nebo nejsou správné. Znamená to ale, že se dostáváme do kruhu, protože normativní postoje určují normativní statusy a naopak. Do jisté míry je tento kruh ovšem iluzorní, v principu neříkáme, že všechny postoje jsou

závislé na všech stavech nebo naopak, nýbrž pouze to, že daný status je konstituován určitými postoji, zatímco jiný postoj je správný nebo nesprávný na základě nějakých statusů.

Nicméně jistá kruhovost tu je a zde může přijít na pomoc dialektický posun. Vypadá to tak, že postoj nebo status prostě je nebo není platný nebo správný. Ve skutečnosti lze mnohem spíše hovořit o tom, že je platný nebo správný jenom do nějaké míry. Celková stavba našeho systému pravidel pak představuje složitou hru sil, které se navzájem vyvažují a celkově uvádějí celý systém pravidel do pohybu. Tato dynamičnost pak také způsobuje právě to, že postoje i statusy se mnohem spíše teprve stávají správnými nebo nesprávnými, než aby takovými už byly.

Reprezentácia nezhody v argumentačných rámcoch

Lukáš Bielik

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

lukas.bielik@uniba.sk

Pojem nezhody (“disagreement”) stojí v centre pozornosti viacerých diskusií súčasnej analytickej epistemológie. Dva epistemické subjekty sa môžu rozchádzať v názore na to, či je pravda, že p , resp. môžu sa rozchádzať v názore, aké následky prináša určité konanie, či ktoré prostriedky sú optimálne v úsilí o dosiahnutie určitého cieľa. Na druhej strane, v niektorých prístupoch teórie argumentácie sa nezhoda (medzi aktérmi komunikácie, resp. argumentácie) obvykle reprezentuje (minimálne) ako pár argumentu a protiargumentu. Napríklad, klasické kategórie *spochybňujúcich* (“undercutting”) a *vyvracajúcich* (“rebutting”) (proti)argumentov (por. Pollock 1987; 1991; 1996) dokážu reprezentovať typický druh nezhody medzi aktérmi argumentácie.

Vo svojom príspevku upriamujem pozornosť na viaceré epistemicky relevantné *druhy nezhody*, ktoré možno reprezentovať v určitom (semi-)formálnom argumentačnom rámci (minimálne) ako dvojicu argumentov. Vychádzajúc zo špecifickej definície argumentu, ktorá berie do úvahy aj jeho metodologický potenciál a využívajúc formálne prostriedky deduktívnych i pravdepodobnostných logických systémov, poskytujem rozsiahlejšiu typológiu konkurenčných argumentov než je to obvyklé v teórii argumentácie. Napríklad, okrem už zmienených spochybňujúcich a vyvracajúcich argumentov možno niektoré druhy nezhody medzi aktérmi určitého argumentačného kontextu reprezentovať prostredníctvom páru (resp. n -tice) konkurenčných predikcií, explanácií a pod. Na pozadí logických i epistemicky relevantných metodologických vlastností premís, záveru i inferenčnej relácie (deduktívneho i pravdepodobnostného charakteru) modelujem viaceré metodologicky zaujímavé druhy nezhody, reprezentovateľné určitými párami (n -ticami) argumentov.

Cieľom tohto príspevku je preto poskytnutie náčrtu dostatočne robustného metateoretického rámca, ktorý dokáže reprezentovať všetky dôležité prípady nezhôd, ktoré sa vyskytujú v doxastických a epistemických kontextoch bežnej, expertnej i vedeckej komunikácie. Navyše, daný rámec možno využiť aj na zjemnenie klasických prípadov nezhody analyzovaných v epistemológii.

Literatúra

Copi, I. M. (1954): *Symbolic Logic*. New York: The Macmillan Company.

- Frances, B. (2014): *Disagreement*. Cambridge: Polity Press.
- Groarke, L. (2017): Informal Logic. In: Zalta, E. N. (ed.): *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2017 Edition), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/spr2017/entries/logic-informal/>.
- Haenni, R., Romeijn, J-W., Wheeler, G. & Williamson, J. (2011): *Probabilistic Logics and Probabilistic Networks*. Springer.
- Hitchcock, D. (2007): Informal Logic and the Concept of Argument. In: Jacquette, D. (ed.): *Philosophy of Logic. Handbook of the Philosophy of Science, Vol. 5*. Elsevier, 101-129.
- Niiniluoto, I. (2007): Evaluation of Theories. In: Kuipers, T. (ed.): *Handbook of the Philosophy of Science: General Philosophy of Science – Focal Issues*. Elsevier, 175-217.
- Pollock, J. (1987): Defeasible Reasoning. *Cognitive Science* 11, 481-518.
- Pollock, J. (1991): A Theory of Defeasible Reasoning. *International Journal of Intelligent Systems* 6, 33-54.
- Van Eemeren et al. (2014): *Handbook of Argumentation Theory*. Springer.

Wittgenstein o karteziánskej pochybnosti

Tomáš Čana

Katedra filozofie a aplikovanej filozofie, Univezita sv. Cyrila a Metoda

tomas.cana73@gmail.com

Descartes si je absolútne istý, že existuje spôsob ako si predstaviť ľudskú bytosť, ktorá pochybuje o všetkých presvedčeniach, ktoré inak vníma – vďaka svojim rodičom, priateľom, učiteľom atď. – ako pevné. Wittgenstein spochybňuje túto metaforu. Je presvedčený, že neexistuje spôsob, ako si predstaviť niekoho, kto spochybňuje všetky kritériá, na ktorých spočíva jeho normálne vynášanie súdov. Predstaviť si čosi také znamená predstaviť si mysliacu bytosť bez systému, v ktorom si dôsledky a premisy navzájom poskytujú oporu. To však nie je jednoduché dosiahnuť. Ak by sa nám táto osoba podobala, tak by nedokázala rozlíšiť medzi správnym a nesprávnym spôsobom. (Ak by nebola úplne iná ako my, tak by bola bez akéhokoľvek kritéria, od ktorého by sa mohla odraziť a tiež bez jasnej idey o niečom, čo by mohlo byť kritériom pre niečo.) Taká osoba by nebola schopná porozumieť ani sama sebe.

Podľa Wittgensteina, čo vieme – alebo čo zdôvodnene poznáme – je vždy súčasťou širšej štruktúry. O čom máme pochybnosť, či to zdôvodnene poznáme, musí rovnako pasovať do zvyšku našich procedúr, úkonov a charakteristických prejavov. Charakteristické prejavy toho, čo označujeme ako „pochybovanie“, sú charakteristickými iba za určitých okolností, nie hocikedy. Nemôžem sa napríklad zúčastniť toho, do čoho sa púšťa na konci *Prvej Meditácie* karteziánsky hlas: nemôžem sa len tak rozhodnúť pochybovať. Ani logická možnosť pochybovania sama nie je v skutočnosti dostatočným dôvodom pre pochybovanie. Akákoľvek pochybnosť, ktorú nastolíme, musí mať v prvom rade „svoje miesto“ v našej štruktúre. Čo to znamená? Z Wittgensteinovej perspektívy je predpokladom pre pochybnosť to, že dôvody proti nej existujú a dávajú dobrý zmysel. To je dôvod, prečo napríklad pochybovanie o všetkých tvrdeniach o vonkajšom svete, ktoré sme pripravení hájiť, jednoducho nie je tým, čo označujeme ako „pochybovanie“. Tento scenár demonštruje skôr to, že dokážeme dať sami sebe úplne nesprávnu charakteristiku toho, čo nás zaujíma.

Descartes vníma ako pevné, že pochybovanie o všetkom je jediný spôsob, ako nájsť presvedčenia, ktoré sú nespochybniteľné. Wittgenstein sa nám pokúša pripomenúť, že tento model pochybovania medzi naše ostatné normálne aktivity nepasuje. Filozofická intencia za metodickou skepsou nepasuje do zvyšku toho, čomu sme schopní porozumieť. Netušíme, čo skeptické tvrdenia znamenajú. (V prípade, že sa zdá, že tušíme, nedokážeme porozumieť ich

praktickým dopadom na nás.) Nevieme ani úspešne zrekonštruovať systém, z ktorého skeptik operuje. Pravdou je, že keď prichádzame do styku s niekým, kto spochybňuje našu existenciu, nemôžeme si byť *nikdy* istí.

Hlavným cieľom tohto príspevku je adekvátne zrekonštruovať Wittgensteinove odmietnutie možnosti zastávania takej radikálnej pozície. Ďalším cieľom je kriticky prehodnotiť reálny dopad tohto odmietnutia.

Eliminativní materialismus a jazyk jako nástroj zkoumání mysli

Matěj Dražil

Katedra filozofie, Univerzita Palackého v Olomouci

drazilmatej@gmail.com

Moderní eliminativní materialismus, v podobě v jaké jej na počátku osmdesátých let představili Paul a Patricia Churchlandovi je dosud chápán především jako snaha o odstranění lidové psychologie (způsobu jakým běžně vysvětlujeme lidské chování) z filozofické, či dokonce každodenní praxe. Tato interpretace ovšem zastínila jiný významný motiv argumentace manželů Churchlandových, který v jejich pracích od konce osmdesátých let do současnosti zastává významnější místo. Tím je vymezení se vůči předpokladu, že jazyk, kterým vyjadřujeme naše myšlenky, vypovídá o struktuře myšlenek samotných a následně snahy o vysvětlování myšlení za pomoci jazyka. Příspěvek se pokusí představit eliminativní materialismus Churchlandových především jako kritiku hypotézy jazyka myšlení Jerryho Fodora, podle které se myšlení odehrává v mentálním jazyce skládajícího se z kvazi-lingvistických reprezentací a syntaxe. Po stručném představení Fodorovy teze se příspěvek bude blíže věnovat argumentům eliminativního materialismu ukazující, proč lze jazyk považovat za neadekvátní nástroj k vysvětlení vnitřní kognitivní ekonomie. Ačkoli jazyk představuje jeden nejlepších a po dlouhou dobu jediný dostupný reprezentační systém vhodný pro vysvětlení kognitivní aktivity, upozorňují eliminativní materialisté na to, že se v rámci lidské fylogeneze i ontogeneze jedná o relativně pozdě nabytou dovednost. Z toho důvodu je problematické používat jazyk pro vysvětlení kognitivní aktivity organismů bez zjevných jazykových kapacit, jako jsou například zvířata nebo nemluvnata. Lze se zároveň domnívat, že skrze prizma jazyka myšlení lze popsat a vysvětlit pouze zlomek hlubší lidské kognitivní aktivity, která má z podstatné míry nelingvistický charakter. Jádrem příspěvku, pak bude představení a přezkoumání předpokladů konekcionismu, který bývá manželi Churchlandovými a dalšími eliminativními materialisty předkládán jako přímý konkurent a alternativa k jazykovému pojetí myšlení klasického komputacionismu. Konekcionismem předkládané paralelně distribuované zpracování informací napříč umělými neuronovými sítěmi bývá jeho zastánci obhajováno jako perspektivnější a především biologicky realističtější model kognitivní ekonomie. Jelikož pak konekcionistické sítě ukládají informace sub-symbolicky a distribuovaně, není v nich možno nalézt žádné informace nesoucí elementy, které by byly identifikovatelné s kvazi-lingvistickými reprezentacemi předpokládanými Fodorovým přístupem. Je-li tedy konekcionismus adekvátním popisem

hlubší kognitivní ekonomie, znamenalo by to, že myšlení nemá lingvistický charakter, nelze jej správně chápat a vysvětlovat skrze perspektivu jazyka a Fodorova hypotéza jazyka myšlení by měla být opuštěna jako neplatná. V závěru se příspěvek vrátí k problematice interpretace eliminativního materializmu Paula a Patricii Churchlandové a krátce zhodnotí, v jakém vztahu je zkoumaná kritika jazykového pojetí myšlení k otázce platnosti lidové psychologie a co by úspěch nejazykového pojetí kognice znamenal pro lidovou psychologii.

Inferencializmus o význame, obsahu a kontexte

Matej Drobnák

Katedra filozofie a spoločenských vied, Univerzita Hradec Králové

matej.drobnak@gmail.com

V tejto prezentácii sa snažím ukázať, ako môže byť inferencialistická špecifikácia významu, s ohľadom na rozdiel medzi inferenčným potenciálom a inferenčnou signifikáciou, použitá na vysvetlenie sémantického chápania, ako aj na vysvetlenie viacerých javov súvisiacich s prirodzenými jazykmi (viacznačnosť, konverzačné implikatury, voľné pragmatické obohatenie). Podľa normatívnych inferencialistov (Brandom, Peregrin) je význam vety špecifikovaný ako jej inferenčný potenciál (IP) = súbor viet, z ktorých možno vyvodit' danú vetu alebo súbor viet, ktoré možno z danej vety vyvodit'. Tento súbor reprezentuje pozíciu vety v inferenčnej štruktúre jazyka. Obsah výpovede možno špecifikovať ako jeho inferenčnú signifikáciu (IS) = podmnožinu inferenčného potenciálu, ktorá je relevantná v konkrétnom kontexte. Táto podmnožina predstavuje špecifickú časť alebo aspekt významu vety.

Presnejší spôsob, ako reprezentovať význam (IP) vety M, môže byť množinou usporiadaných dvojíc:

$$IP(M) = \{ \langle X_1, D_1 \rangle, \langle X_2, D_2 \rangle, \dots, \langle X_n, D_n \rangle \}$$

kde $X_1 = \{A_1, \dots, A_n\}$ (predstavuje kolaterálne premisy) a D_1 je veta, ktorá môže byť odvodená z $\{A_1, \dots, A_n, M\}$; $X_2 = \{B_1, \dots, B_n\}$ a D_2 je veta, ktorú možno odvodiť z $\{B_1, \dots, B_n, M\}$; $X_n = \{C_1, \dots, C_n\}$ a D_n je veta, ktorú možno odvodiť z $\{C_1, \dots, C_n, M\}$. Podľa tohto prístupu je kontext vo svojej podstate súčasťou špecifikácie významu – reprezentovaný kolaterálnymi premisami, ktoré sú členmi množín $X_1, X_2, \dots, X_n$.

Ak je význam špecifikovaný týmto spôsobom a obsah výpovede je špecifikovaný ako podmnožina významu, potom význam vety v podstate zahŕňa všetky hodnoty, ktoré by mohli byť špecifikované ako odlišné obsahy v rôznych kontextoch. Ak napríklad $IP(M) = \{ \langle X_1, D_1 \rangle, \langle X_2, D_2 \rangle, \langle X_i, D_i \rangle, \dots, \langle X_n, D_n \rangle \}$ a premisy, ktoré sú akceptované v danom kontexte obsahujú vety z $X_1, \dots, X_i$, ale žiadne z viet z $X_{i+1}, \dots, X_n$, potom je inferenčná signifikácia (obsah výpovede) špecifikovaný ako $IS(M) = \{ \langle X_1, D_1 \rangle, \dots, \langle X_i, D_i \rangle \}$. Preto inferenčný pohľad na význam patrí k tzv. „rich meaning“ prístupom.

Takýto pohľad na význam a obsah otvára cestu pre špecifický inferenčný pohľad na sémantické chápanie. Pochopenie významu vety vo všeobecnosti vyžaduje, aby sme

implicitne poznali jej inferenčný potenciál = všetky možné kontextuálne obsahy výpovede. Ak chceme pochopiť obsah výpovede, musíme byť schopní vyčleniť vhodnú podmnožinu inferenčného potenciálu (t.j. inferenčnú signifikáciu). Ako sa budem snažiť ukázať, najväčšou výhodou inferenčného pohľadu na sémantické chápanie je to, že môže vysvetliť prípady čiastočného chápania výpovede, resp. prípady, v ktorých dosahujeme úplné pochopenie výpovede postupne. Okrem toho sa budem snažiť ukázať, že rozdiel medzi inferenčným potenciálom a inferenčnou signifikáciou je vhodný na vysvetlenie mnohých javov súvisiacich s prirodzenými jazykmi - vrátane prípadov nejednoznačnosti, konverzačných implikátúr a voľného pragmatického obohatenia.

Teoretické ontologické fikcie a teória kvantovej gravitácie

Ján Dubnička

Oddelenie analytickej filozofie, Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied

filodubj@savba.sk

Z hľadiska filozofie a metodológie vedy sa za fikcie považujú určité druhy idealizovaných modelov, ktoré sa snažia prostredníctvom teoretických hypotetických fiktívnych (empiricky nepotvrdených) ontologických entít explanovať niektoré reálne fyzikálne štruktúry, ich vlastnosti a vývojové procesy v rámci nášho vesmíru.

V našom vystúpení upriamime pozornosť na jednu oblasť kozmológie, kvantovej fyziky a fyziky elementárnych častíc, kde sa enormné množstvo energie spotrebúva na vypracovanie zatiaľ hypotetickej Teórie kvantovej gravitácie (TKG), ako jednotného konceptuálneho systému pre explanáciu javov a procesov v našom aktuálnom vesmíre. Nebudeme diskutovať dané problémy z hľadiska iných možných vesmírov (svetov).

Za posledných 50 rokov bolo vytvorených viacej idealizovaných modelov, ktoré využívajú pri explanácii kvantovej gravitácie rôzne hypotetické fiktívne ontologické entity. Spomenieme tie najdiskutovanejšie: teória porúch (Feynman, Morinigo, Wagner, De Witt), Teória strún a superstrún (Polchinski, Schwarz, Gross), teória slučkovej kvantovej gravitácie (Ashtekar, Rovelli, Smolin), teória tvistorov (Hawking, Penrose). Všetky nastoľujú mnoho vážnych filozoficko – metodologických problémov, ktoré nie sú zatiaľ uspokojivo riešené.

V našom vystúpení sa pokúsime z filozoficko – metodologického hľadiska ukázať, berúc do úvahy súčasnú úroveň vedeckého poznania, na základné problémy a ohraničenia, ktoré vznikajú pri formulovaní zatiaľ hypotetickej ontologickej bázy teórie kvantovej gravitácie, pri aplikácii fiktívnych ontologických entít do jej konceptuálneho systému, a tým tiež ukázať a špecifikovať úlohu a funkciu zatiaľ základných ontologických fiktívnych entít – gravitón, gravitačná vlna, gravitačné pole, ich vzájomné interakcie atď. pri explanácii vesmírnych javov a procesov.

Pokúsime sa tiež ukázať, v akom zmysle je teória kvantovej gravitácie súčasťou tzv. Teórie všetkého, ktorá zatiaľ ako hypotetická teória má reprezentovať jednotný konceptuálny systém superzjednotenia známych interakcií vo vesmíre – gravitácia, silná interakcia, slabá interakcia a elektromagnetická interakcia.

Milova mylná výhrada *petitio principii* voči deduktívnej logike

František Gaheř

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

frantisek.gaheř@uniba.sk

Začiatkom 19. storočia sa prehĺbila otvorená kritika podoby logiky, ako sa učila (najmä v podaní Henry Ketta) v Oxforde zo strany škótskych filozofov zdravého rozumu (najmä John Playfair a Henry Home Drummond): aristotelovská sylogistika má byť rovnako neúčinná a obsolétna ako astrológia a alchymia.

Edward Copleston kritizuje Ketta, ale obratne bráni logiku. Neskôr inšpiruje svojho žiaka Richarda Whatelyho k obrane logiky a k napísaniu vhodnej učebnice *Elementy logiky* (1826). Whately odpovedá na výhrady škótskych filozofov, okrem iného vysvetľuje jednotlivé druhy chyby *petitio principii* a správne vysvetľuje, prečo systémy deduktívnej logiky vôbec nemusia trpieť chybou *petitio principii*.

John Stuart Mill vo svojej recenzii Whatelyho logiky (1827) pozitívne hodnotí Whatelyho spracovanie látky a píše, že „autority škótskej filozofie (dr. Reid a nasledovníci), ktorých spisy sa za posledných 50 rokov stali baštou nepriateľstva voči logike, boli na určitý čas odmietnuté.“

Ani nie o dve desaťročia neskôr (1843) publikoval Mill svoj *Systém logiky*, v ktorom už zastáva opačný názor v hodnotení úlohy deduktívnej logiky: pridáva sa ku kritikom, ktorí deduktívnej logike vytýkajú neodstrániteľnú chybu *petitio principii*, a na dôvažok jednoznačne uprednostňuje induktívnu logiku a požaduje návrat Baconovej logiky objavovania z *Nového organonu*.

Milova explikácia deduktívnej logiky je však rozporuplná, poznačená psychologizmom a senzualizmom a v časti o hypotetickom sylogizme (ide vlastne o dobový názov pre výrokovú logiku) trpí chybami, pre ktoré je neobhájiteľná. Prihlásenie sa ku kritike deduktívnej logiky najmä z dôvodu neodstrániteľnosti chyby *petitio principii* má podklad v jeho psychologizme a v nepochopení logickej, hoci nie empirickej objavnosti záveru deduktívneho úsudku. Podľa Milla však všetky úsudky sú od jednotlivého ku jednotlivému a všeobecné výroky sú viac-menej len záznamy takých už urobených úsudkov.

V Milovej logike nenájdeme vysvetlenie pravidiel deduktívneho usudzovania pre výrokovú logiku, hoci o niektorých dobre vedel z čítania Whatelyho *Elementov*. Milov názor vysvetlenia úlohy výrokových spojok bol vo svojich dôsledkoch neudržateľný: spojky mali byť skratkami výrokov, pričom nevedel vysvetliť, ako sú jednoduché výroky spojené do

jedného zloženého. Aj preto Millovu logiku a jeho zástoj tak kriticky hodnotil Stanley Jevons a neskôr vlastne ignorovali skutoční priekopníci modernej logiky v Británii Augustus De Morgan a George Boole.

Predsudok či blud o neodstrániteľnosti chyby *petitio principii* v deduktívnej logike a nepochopenie analytickej novosti záveru sa od tých čias niektorými skúmateľmi nekriticky reprodukuje (Taliga), ignorujú sa opakované a čoraz presvedčivejšie vysvetlenia (Nagel-Cohen (1934): *An Introduction to Logic and the Scientific Method*; Duží (2010): The paradox of inference and the non-triviality of analytic information. *Journal of Philosophical Logic*; Botting (2014): Do Syllogisms Commit the Petitio Principii? The Role of Inference-Rules in Mill's Logic of Truth, *History and Philosophy of Logic*). Svojou povahou sa takéto stanovisko uzatvára do podoby, ktorú mu dali pyrrhonskí skeptici už v 2. storočí (Sextus Empiricus, *Základy pyrrhonskej skepsy*, I, 15.), ktoré v tej dobe v skutočnosti tiež systematicky parazitovalo na logike – ale stoickej.

Formálna analýza viny v kontexte etiky a práva

Daniela Glavaničová

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

daniela.glavanicova@gmail.com

Pojem zodpovednosti (či skôr pojmy zodpovednosti) boli a sú predmetom rozsiahleho skúmania vo filozofickej literatúre. Možno rozlišovať pojem zodpovednosti orientovaný do minulosti (zodpovednosť za vykonané činy) od pojmu zodpovednosti orientovaného do budúcnosti (zodpovednosť v zmysle povinnosti konať v budúcnosti tým či oným spôsobom). Zároveň možno rozlišovať pojem zodpovednosti v negatívnom a v pozitívnom zmysle. V prvom prípade možno hovoriť o zodpovednosti za zakázané činy, v druhom prípade možno hovoriť o zodpovednosti za prikázané či povolené činy. Tiež možno rozlišovať individuálnu a kolektívnu zodpovednosť.

Na pozadí týchto rozlíšení možno konštatovať, že pojem individuálnej zodpovednosti za zakázané činy v minulosti je obzvlášť dôležitý v kontexte práva a etiky (možno hovoriť o individuálnej vine v morálnom či legálnom zmysle).

Ústrednou témou príspevku bude práve tento pojem zodpovednosti. Mojim zámerom bude vymedzenie formálnej analýzy tohto pojmu, ktorú možno aplikovať v kontexte právnej a etickej argumentácie. Pojem viny je pre oblasť práva a etiky kľúčový a tomu zodpovedá aj nesmierne rozsiahla filozofická a filozoficko-právnická literatúra, ktorá sa tomuto pojmu venuje. V priebehu posledného desaťročia bolo predložených niekoľko návrhov, ako pojem zodpovednosti či viny formálne analyzovať. Tieto návrhy využívajú pestrú paletu logických rámcov ako napríklad teóriu hier, STIT, modálne logiky, pravdepodobnostné logiky, a podobne. Predložené teórie však trpia vážnymi nedostatkami, ak majú byť aplikované na oblasť právnej či etickej argumentácie. Zároveň možno pomerne často pozorovať nedostatočnú reflexiu filozofickej literatúry.

V mojom príspevku sa zameriam na dve skupiny problematických príkladov. (Tieto skupiny príkladov sú problematické pre viaceré z predložených formálnych teórií.) Prvá z nich sa sústreďí na situácie tzv. normatívnych konfliktov. Normatívne konflikty možno považovať za situácie, keď aktér čelí dvom protichodným normám. V takýchto situáciách je potrebný mechanizmus, ktorý umožňuje rozhodnúť, ktorá norma sa má preferovať (ak konflikt vôbec možno rozriešiť). Zároveň sa v takýchto situáciách aktér neobviňuje, ak porušil menej preferovanú normu.

Druhá skupina príkladov sa sústreďí na situácie, v ktorých je zásadné, či je nejaká propozícia alebo nejaký čin normatívne relevantný. V minulosti napríklad nebolo normatívne relevantné, aby doktori dodržiavali prísnu hygienu, na čo mnohí pacienti doplatili životmi. Dnes to už relevantné je. V minulosti sme nevedeli o vedľajších účinkoch vtedy používaných liekov; v minulosti sme nevedeli o účinkoch používania niektorých látok, napr. v hračkách pre deti. V minulosti preto nebolo normatívne relevantné napr. varovať o týchto účinkoch, či nepredpisovať dané lieky (podobne v prípade nebezpečných látok používaných v hračkách pre deti). Normatívna relevancia je dôležitá z hľadiska pripisovania viny.

V závere príspevku objasním, aké možnosti definovania pojmu zodpovednosti máme, ak chceme dokázať uchopiť uvedené skupiny problematických príkladov.

Mal by byť alkohol zakázaný?

Adam Greif

Katedra filozofie a dejín filozofie, Univerzita Komenského v Bratislave

adam.greif@uniba.sk

Rekreačne užívané psychaktívne látky, resp. drogy, sa z právneho hľadiska delia na dovolené a zakázané. Dovoľené drogy, akými sú napríklad alkohol a nikotín, sú legálne dostupné a regulované, zatiaľ čo tie zakázané, akými sú napríklad konopa a psychedeliká, podliehajú prohibícii a kriminalizácii. Nadväzujúc na prácu viacerých etikov a sociálno-politických filozofov, budem sa venovať otázke legitimacy rozlíšenia medzi dovolenými a zakázanými látkami.

V príspevku prijímam hypotézu, že existuje *nejaké* dobré zdôvodnenie pre to, aby boli zakázané látky zakázané a kriminalizované. Následne predostriem viacero etických argumentov, ktoré majú toto zdôvodnenie preukázať: argument, že zakázané drogy sú zakázané, pretože (1) sú návykové; (2) škodlivé buď pre užívateľa samého alebo pre druhých; (3) podkopávajú racionalitu a autonómiu užívateľa; (4) pripravujú užívateľa o životné príležitosti; (5) vedú k necnosti a degradácii osobnosti; alebo že (6) ich užívanie dospelými má negatívne dopady na deti.

Po prehľade týchto argumentov budem obhajovať názor, že bez ohľadu na to, ktorým z nich zdôvodníme prohibíciu a kriminalizáciu zakázaných látok, môžeme ho uplatniť aj na niektoré dovoľené látky, menovite na alkohol a nikotín. Alkohol a nikotín sú návykové látky, s mierou rizika škody pre užívateľa a druhých, ktorá je buď porovnateľná alebo vyššia ako miera rizika škody väčšiny zakázaných látok. Obdobne, ak konopa a psychedeliká podkopávajú racionalitu a autonómiu, alebo vedú k necnosti a osobnej degradácii, potom aj alkohol a nikotín majú tieto vlastnosti. A nakoniec, ak konopa a psychedeliká pripravujú užívateľov o životné príležitosti a ich užívanie má negatívne dopady na deti, potom znova platí to isté pre alkohol a nikotín. Mojm záverom je tvrdenie, že *ak by mala byť konopa a psychedeliká zakázané a kriminalizované, tak by aj alkohol a nikotín mali byť zakázané a kriminalizované*.

Existuje však názor, podľa ktorého by alkohol a nikotín nemohli alebo nemali byť zakázané, aj keď existujú dobré dôvody pre ich prohibíciu a kriminalizáciu. Niektorí by tvrdili, že by sme nemali „zmnožovať zlá“ tým, že k legalizovanému alkoholu a nikotínu pridáme aj konopu a psychedeliká, predpokladajúc, že zakázať a kriminalizovať alkohol a nikotín buď nie je možné, alebo že by to malo negatívne dôsledky ešte horšie, ako sú

negatívne dôsledky plynúce z ich legálnosti. Budem argumentovať, že nič toho nám nedáva dôvod morálne alebo právne rozlišovať medzi konopou a psychedelikami na jednej strane a alkohol a nikotínom na strane druhej. Odvolávajúc sa na výpočet negatívnych dopadov globálnej prohibície a kriminalizácie drog, budem argumentovať, že *ak máme dobrý dôvod veriť, že zákaz alkoholu a nikotínu by bol kontraproduktívny, tak máme dobrý dôvod veriť aj tomu, že súčasný zákaz konopy a psychedelík je kontraproduktívny.*

Svoju prezentáciu uzavriem zhrnutím, že ak vychádzame z evidencie o drogách a ich užívaní, tak aspoň niektoré dovolené a niektoré zakázané látky sú v morálnom a právnom zmysle rovnocenné.

Konštitutívne elementy v Cavendishovom experimente 1797-1798

Igor Hanzel

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

hanzel999@hotmail.com

Cieľom môjho vystúpenia „Konštitutívne elementy v Cavendishovom experimente 1797-1798“ je poskytnúť metodologickú analýzu a rekonštrukciu hlavných zložiek experimentu, prostredníctvom ktorého Cavendish určil priemernú hustotu Zeme. Najprv predstavím nasledujúcich šesť metodologických prostriedkov, prostredníctvom ktorých budem analyzovať a rekonštruovať Cavendishov experiment: (1) rozlíšenie medzi základnými a odvodenými veličinami; (2) modelovanie; (3) vylúčenie sekundárnych faktorov v konštrukcii experimentálneho zariadenia; (4) variácia častí experimentálneho zariadenia; (5) idealizácia a (6) konkretizácia ako metódy myšlienkového narábania so sekundárnymi faktormi. V ďalšej časti môjho vystúpenia aplikujem tieto metodologické prostriedky na Cavendishov experiment a predstavím jeho hlavné zložky. Nakoniec ukážem niektoré špecifické metodologické črty tohto experimentu a to najmä absenciu teórie na opis pôsobenia niektorých sekundárnych faktorov, kompenzáciu tejto absencie prostredníctvom konštruovania experimentálneho zariadenia s cieľom vylúčenia pôsobenia týchto faktorov a tiež prítomnosť výrazne heuristických momentov v Cavendishovom určení priemernej hustoty Zeme.

Transformační emergence – nový pohled na emergenci?

Vladimír Havlík

Oddělení analytické filosofie, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

havlik@flu.cas.cz

V příspěvku se zaměřím na údajně nový konceptuální pohled na emergenci, který navrhli Guay a Sartenaer ve svém článku z roku 2016. Jejich návrh je v souladu se současným odklonem od analýz koncepcí emergence založených výhradně na synchronicitě a snahou reflektovat mnoho příkladů, především fyzikální povahy, které svědčí spíše pro diachronní přístup k emergenci. Avšak vzhledem k velké rozmanitosti dosavadní taxonomie emergence (např. slabá-silná, ontologická-epistemologická, synchronní-diachronní, počítačnicko-konceptuální, inferenční, fúzní apod.) si konfrontace těchto tradičních pojetí s novým pohledem vyžaduje podrobnější prověření předpokladů nárokovat si status „novosti“ pro takového pojetí. Tím spíše, že např. Humphreys (1997, 2016), jako jeden z prvních propagátorů ontologické emergence fúzního typu, která není založena primárně na synchronicitě, ale právě na diachronických aspektech vznikání nového, se v této souvislosti považuje za zakladatele takového pojetí emergence. Podobně se snaží TE vymezit i vzhledem k dalším přístupům inspirovaným především fyzikálními analýzami emergentních jevů, např. Rueger (2000).

Za jednu z výhod transformační emergence (TE), na které se mimochodem shodují všichni tři výše zmiňovaní autoři, je považována skutečnost, že TE nepostuluje diskrétní hierarchii jednotlivých úrovní přírody, do nichž lze libovolný systém zařadit. Výhodou takového řešení má být, že se synchronicky organizační vazby (organizační struktura, kolektivní chování, kompozice částí v celku) stávají druhotnými na úkor temporálních vazeb. Díky tomu se koncepce TE vyhybá i diskusím o kontroverzních tématech jako je pojetí kauzálního působení shora dolů a problémům kauzální uzavřenosti fyziky. Transformační emergentní jevy se údajně nedostávají do kauzálních rozporů se svými (např. fyzikálními) základy. Je však otázkou, nakolik je takováto strategie eliminace problémů progresivní a nakolik umožňuje lépe pochopit emergentní jevy jako fundamentální způsob vznikání nového ve světě. Vytváří-li nějaký konceptuální systém dilematické pasti, které nejsou jednoduše řešitelné v rámci takové konceptualizace, znamená to, že jejich eliminací vyřešíme obtíže, kterým musíme čelit? Nebo je TE skutečně pozoruhodným pokusem o proměnu takové konceptualizace a zmiňované problémy synchronicky kauzálních řešení pouze neeliminuje, ale skutečně řeší?

V příspěvku se pokusím naznačit možné odpovědi na uvedené otázky a ukázat, jaké předpoklady vedou jednotlivé protagonisty ke stále novým typům emergence, zdali lze očekávat od jednotlivě diferencovaných přístupů, založených na zdůraznění a potlačení těch či oněch aspektů emergence, podstatnější vhled do podstaty těchto procesů a zda lze od proklamovaného „nového pojetí“ očekávat nějaký výraznější posun v pochopení fundamentálních procesů emergentních jevů.

Literatura

- Guay, A. & Sartenaer, O. (2016): A New Look at Emergence. Or When after Is Different. *European Journal for Philosophy of Science* 6 (2), 297–322.
- Humphreys, P. (1997): Emergence, Not Supervenience. *Philosophy of Science*, Supplement 64 (4), 337–345.
- Humphreys, P. (2016): *Emergence*. New York: Oxford University Press.
- Rueger, A. (2000): Physical Emergence, Diachronic and Synchronic. *Synthese* 124, 297–322.
- Sartenaer, O. (2014): Synchronic vs. Diachronic Emergence: A Reappraisal. *European Journal for Philosophy of Science* 5 (1), 31–54.

Proč se mi zdá, že mám vědomí? Problémy iluzionismu

Tomáš Hříbek

Oddělení analytické filosofie, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

tomas_hribek@hotmail.com

V posledních dvou až třech desetiletích, zvláště pak pod vlivem Chalmersovy první knihy, je jedním z klíčových témat filosofie mysli fenomenální vědomí. Fenomenální vědomí představuje výzvu materialismu, protože David Chalmers prosadil představu, že mít takové vědomí znamená být ve stavu, který má zvláštní vlastnosti – fenomenální vlastnosti –, jež charakterizují jaké to je, být v takovém stavu. Chalmers rovněž tvrdil, že tyto vlastnosti nemohou být materiální vlastnosti. V reakci na jeho argument se etablovaly tři hlavní pozice: dualismus, který tvrdí, že fenomenální vlastnosti nejsou materiální vlastnosti; reduktivní materialismus, který se snaží ukázat, že fenomenální vlastnosti existují, ale jsou to přece jen materiální vlastnosti; a russelliánský monismus, který považuje fenomenální vlastnosti za fundamentální konstituenty reality. Iluzionismus je nová teorie, ačkoli jistou variantu možná již dlouho zastává Daniel Dennett (podle některých autorů má však Dennett blízko ke standardnímu materialismu). V nejnovější době prosazuje iluzionismus zvláště Keith Frankish, ale jisté paralely vidíme u Derka Perebooma a dalších. Mou ambicí je, za prvé, pokročit ve vyjasnění obsahu iluzionismu. Je to starý dobrý eliminativní materialismus? Nikoliv, ačkoli jak eliminativní materialismus, tak iluzionismus tvrdí, že zkušenosti postrádají fenomenální vlastnosti. Za druhé, chci identifikovat a pokusit se alespoň naznačit řešení některých problémů iluzionismu. Iluzionismus má totiž nespornou výhodu nad etablovanými teoriemi – nepostuluje žádné nenaturalizovatelné a neredukovatelné mentální vlastnosti. Ale má i nevýhody. Především se jeví záhadné, proč máme tendenci věřit v existenci fenomenálních vlastností tak skálopevně, pokud tedy neexistují. Je toto nutkavé přesvědčení výsledkem nějakého kognitivního mechanismu, který můžeme identifikovat?

Pragmatismus v morální epistemologii

Petra Chudárková

Katedra filozofie, Univerzita Palackého v Olomouci

chudarkova.petra@gmail.com

V současné morální epistemologii existují tři rozdílné přístupy týkající se zdůvodnění morálních přesvědčení. Jedná se o koherentismus, intuicionismus a skepticismus. Podle koherentismu jsou morální přesvědčení považována za justifikovaná, jestliže jsou odvozena z jiných přesvědčení, která už tento status mají, a jsou s nimi v souladu. Koherentisté však musí čelit dvěma problémům. Prvním z nich je problém regrese – při snaze o zdůvodnění některých přesvědčení se musíme potýkat s jejich nekonečným řetězcem, protože žádné z nich nemá v tomto procesu výsadní postavení. Druhým problémem je riziko relativismu – jestliže je kritériem zdůvodnění pouze koherence, může být za zdůvodněný považován v podstatě jakýkoliv vnitřně koherentní systém. Naproti tomu intuicionismus se oběma těmito problémům na první pohled elegantně vyhýbá. Patří mezi fundacionalistické přístupy a pracuje s neinferenčním zdůvodněním morálních přesvědčení, kdy status zdůvodněnosti poskytují morálním přesvědčením intuice, které jsou zjevné na základě sebe sama (*self-evident*). Tato výhoda intuicionismu je však jen zdánlivá. Při bližším zkoumání se neodbytně nabízí otázka, které z intuic by měly hrát roli onoho odrazového můstku. V tomto ohledu se současní intuicionisté musejí vypořádat se dvěma typy námitek, z nichž oba vycházejí z empirických poznatků. Ukazuje se, že morální intuice jsou kvůli své introspektivní nepřístupnosti a proměnlivosti v závislosti na okolních faktorech problematickým zdrojem morálního poznání. Druhou námitkou jsou takzvané argumenty z evoluce (*evolutionary debunking arguments*), které napadají ontologickou stránku intuicionismu, jež je úzce provázána s jeho epistemologií. Zdá se totiž jen velmi málo pravděpodobné, že by nás přirozený výběr vybavil mechanismem produkujícím spolehlivé morální intuice, které by nám zároveň umožňovaly poznání abstraktních morálních faktů. Skepticismus vytváří protipól k oběma zmíněným pozicím. Kvůli výše uvedeným námitkám se staví odmítavě či alespoň agnosticky k možnosti zdůvodnění morálních přesvědčení. Všechny tři přístupy se snaží přijít s konstruktivním řešením týkajícím se možnosti justifikace. Záměrem příspěvku bude tyto přístupy nejprve představit, následně popsat, v čem spočívají jejich slabiny, a konečně vysvětlit, proč jsou jejich řešení neuspokojivá. Cílem je nabídnout řešení, které nezavrhuje zdůvodnitelnost morálních přesvědčení, a tedy možnost morálního poznání, ale přesto se dokáže vyhnout námitkám, na něž koherentisté, ani intuicionisté nedokáží

uspokojivě odpovědět. Nejslibněji se v tomto ohledu jeví řešení vycházející z pragmatismu, jemuž bude věnována poslední část příspěvku.

Kritika vybraných pozícií kompatibilizmu

Tomáš Kollárik

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

tomas.kollarik@uniba.sk

V rámci diskusií o zlučiteľnosti slobodnej vôle, respektíve morálnej zodpovednosti a determinizmu majú najdominantnejšie postavenie *kompatibilizmus* (*soft determinism*) a *inkompatibilizmus*. Kompatibilizmus zastáva k zlučiteľnosti slobodnej vôle, morálnej zodpovednosti a determinizmu súhlasné stanovisko, kým inkompatibilizmus ich zlučiteľnosť zamietá. V rámci uvedených stanovísk môžeme nájsť viacero stratégií, ktorými ich rôzni autori obhajujú. Napríklad Harry Gordon Frankfurt (1969) rozlišuje *donútenie* (*coercion*) od *princípu alternatívnych možností* a tvrdí, že absencia donútenia a nie možnosti aktéra konať inak, ako konal, je nevyhnutnou podmienkou morálnej zodpovednosti. David Lewis (1981) obhajuje kompatibilizmus cez pojmy *porušenia prírodného zákona* a *divergentného sveta* – aktér má schopnosť konať inak, ak existuje taký možný svet, ktorý je divergentný k aktuálnemu a platia v ňom odlišné zákony. Peter Frederick Strawson (1974) zaviedol pojem *reaktívnych postojov* ako prirodzených ľudských reakcií na konanie ďalších aktérov, pričom ide o postoje ako *vd'aka*, *obdiv*, *lútosť* a pod. Strawson vylučuje indeterminizmus, ako nevyhnutnú podmienku dynamiky týchto postojov. A nakoniec Martin Fischer (2007), hlboko ovplyvnený Frankfurtom, rozlišuje *kontrolu nad výberom* (*regulative control*) od *kontroly nad vedením* (*guidance control*), pričom druhý typ kontroly je plne dostatočný pre morálnu zodpovednosť a zároveň nevyžaduje pravdivosť indeterminizmu.

Témou príspevku je kritika vybraných kompatibilistických pozícií s cieľom ukázať, že tieto vo svojom poslaní zlyhávajú buď preto, lebo

- a. nemajú presvedčivú analýzu možnosti konať inak, ako nevyhnutnej podmienky morálnej zodpovednosti, alebo
- b. ak vylučujú možnosť konať inak ako nevyhnutnú podmienku morálnej zodpovednosti, tak nedôsledne, pretože implicitne možnosť konať inak predpokladajú.

Domnievam sa, že všeobecná kritika môže vo svojom poslaní zlyhávať aj preto, lebo sa nedotýka špecifických problémov jednotlivých kompatibilistických pozícií, a preto nemusí pre kompatibilizmus predstavovať presvedčivú výzvu na zlepšenie vlastných pozícií. Svojou prácou sa práve o takúto výzvu pokúšam.

Literatúra

- Fischer, J. M. (2007): Compatibilism. In: Fischer, J. M., Kane, R., Pereboom, D. & Vargas, M.: *Four Views on Free Will*. Malden: Blackwell Publishing, 44-84.
- Frankfurt, H. G. (1969): Alternate Possibilities and Moral Responsibility. *Journal of Philosophy* 66 (23), 829.
- Lewis, D. (1981): Are we free to break the laws? *Theoria* 47 (3), 113-21.
- Strawson, P. F. (1962): Freedom and resentment. In: Watson, G. (ed.): *Proceedings of the British Academy, Volume 48*. Oxford: Oxford University Press, 1-25.

Herman Cappelen a jeho (príliš) strohý metasémantický rámec

Pavol Labuda

Katedra filozofie, Katolícka univerzita v Ružomberku

Pavol.Labuda@ku.sk

Predmetom môjho príspevku bude analýza a kritika tzv. strohého metasémantického rámca, ktorý pre účely vysvetlenia fenoménu konceptuálneho inžinierstva a melioračných projektov formuloval Hermann Cappelen (2018).

V prvej časti príspevku predstavím základné východiská a tézy Cappelenom navrhnutého metasémantického rámca. Cieľom Cappelenovej knihy bolo vypracovanie a obhajoba takého metasémantického rámca, ktorý by vysvetlil jav konceptuálneho inžinierstva bez odkazu na pojmy (z tohto dôvodu Cappelen označuje rámec za strohý). Cappelen na pozadí takto vybudovaného rámca považuje konceptuálne inžinierstvo za procedúru re-klasifikácie, ktorá si vystačí s odkazom na svet.

V druhej časti príspevku sa pokúsim, inšpirovaný kritikou Sarah Sawyerovej (2019), odpovedať na otázky (a) či Cappelenom predstavený rámec naozaj dokáže vysvetliť zmyslupnosť melioračných projektov aj bez odkazu na pojmy a (b) či Cappelenom navrhnutý výklad nekončí v rozporuplnej pozícii, ktorá sa snaží spojiť externalizmus s anti-realistickým predpokladom. Sawyerová tvrdí, že adekvátne vysvetlenie konceptuálneho inžinierstva nie je možné bez odkazu na pojmy, pretože pojmy sú nutné pre vysvetlenie kontinuity témy, ktorá je jadrom konceptuálneho inžinierstva a melioračných projektov.

Sawyerová presvedčivo ukazuje, že Cappelen vo svojom vysvetľovaní fenoménu kontinuity témy prostredníctvom odkazu k svetu nerozlišuje dve skutočnosti: vzťah hovorca k jeho jazykovej komunite a vzťah hovorca k vlastnostiam mimo-jazykového sveta. Práve takéto rozlíšenie umožňuje formulovať kritickú výhradu voči (ne)dostatočnosti Cappelenovho projektu, pretože adekvátne vysvetlenie kontinuity témy pri melioračných projektoch vyžaduje okrem konvencionálnych lingvistických noriem aj reprezentačné normy, ktoré majú non-konvencionálny charakter. Objektmi zodpovedajúcimi týmto dvom druhom noriem sú v prípade lingvistických noriem *významy*, v prípade intelektuálnych noriem *pojmy*.

V záverečnej, tretej časti príspevku ponúknem okrem zaujatia stanoviska v spore Cappelen vs. Sawyerová aj náčrt vlastného pohľadu na povahu konceptuálneho inžinierstva a na podmienky zmysluplosti melioračných projektov v práci filozofa.

Literatúra

- Burge, T. (1986): Intellectual Norms and Foundations of Mind. *Journal of Philosophy* 83 (12), 697-720.
- Cappelen, H. & Dever, J. (2016): *Context and Communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Cappelen, H. (2018): *Fixing Language. An Essay on Conceptual Engineering*. Oxford: Oxford University Press.
- Eklund, M. (2017): *Choosing Normative Concepts*. Oxford: Oxford University Press.
- Ludlow, P. (2014): *Living Words: Meaning Underdetermination and the Dynamic Lexicon*. Oxford: Oxford University Press.
- Putnam, H. (1973): Meaning and Reference. *Journal of Philosophy* 70 (19), 699-711.
- Quine, W. V. O. (1951): Two Dogmas of Empiricism. *Philosophical Review* 60 (1), 20-43.
- Sawyer, S. (2018): The Importance of Concepts. *Proceedings of the Aristotelian Society* 118 (2), 127-147.
- Sawyer, S. (2019): The Role of Concepts in Fixing Language. *Canadian Journal of Philosophy*.

Vlastnosti sľubu a vznik povinnosti

Vladimír Marko

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

marko_vladimir@yahoo.com

Filozofi a právnici sa často nezhodujú v otázke povahy sľubov a spôsobu akým vzniká zo sľubu povinnosť. Podľa niektorých autorov (napr. Searle...), ako aj podľa inkorporácie pojmu sľubu v deontických logikách (napr. von Wright...) – zo sľubu povinnosť vyplýva priamo alebo aj nutne (tzv. „Prichardov zázrak“).

Sľub je komplexný rečový akt, takže na pochopenie spôsobu vyplývania povinnosti zo sľubu je potrebné rozobrať pozadie a predpoklady, na ktorých sa sľub zakladá. Sľub prebieha v komunikácii, s mnohými zamlčanými predpokladmi – je to prediktívne, časom determinované, tvrdenie a vzniká na základe rôznych predpokladov: z predchádzajúceho poznania, postojov, zámerov, rozhodnutí, očakávaní, za predpokladu vzájomne akceptovaných noriem, poznania kapacít aktérov, ako aj predstáv a odhadov dosiahnutia želaných cieľov.

V prezentácii poukážeme na procedurálny charakter unilaterálne a bilaterálne *podmieneného* sľubu, na jeho miesto v kontraktuálnom vzťahu a na jeho charakter ako v bežnom použití, tak aj v práve. Korene moderného právneho chápania sľubu sa opierajú o rímske právo a podstatne sa nerozlišujú v interpretácii sľubu ako aktu zakomponovaného do procedúr, z ktorých, s ohľadom na konkrétne alebo vyvíjajúce sa okolnosti (často obmedzené komunikačnou procedúrou a lehotami), môžu ale aj nemusia vyplývať povinnosti. Na predstavenie dynamickej topológie kontraktuálnych procedúr a spôsobu a procedurálneho miesta vzniku povinností zo sľubu použijeme procedurálne diagramy. Názor, ktorý zastávame, je nasledujúci – keďže sľub je predmetom (aspoň) bilaterálneho komunikačného vzťahu, predpokladá komplementárny akt súhlasu, preto povinnosť nevyplýva a ani nemôže vyplývať priamo alebo nutne z vysloveného sľubu.

The notion of *meaning* in TIL and in PTS

Pavel Materna

Oddělení logiky, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

maternapavel@seznam.cz

In the paper I first deal with the question whether it is a classical, or an intuitionist logic which would be appropriate as a basis for metaphysics. Kürbis argues in his (2006) that there is no possibility to decide because both kinds of logic are not distinguishable in this regard. He supports this hypothesis by showing that even sentences that look like being able to do this distinction under some arcane circumstances do not make it. He characterizes this group of sentences by giving three examples. Based on the definition of empirical expressions in Transparent Intensional Logic (TIL), I show that this group consists of members that are empirical sentences. In the second part of the paper I present a critical comparison of the notion of meaning in TIL and in Proof-Theoretic Semantics (PTS). Both PTS and TIL reject accepting truth-conditions as structured meanings of sentences. Yet, while TIL comes with *procedural* semantics explicating meanings as abstract, structured procedures, PTS is based on Dummett's 'meaning as used' philosophy. Prawitz points out that Dummett's struggle against Platonism can be successful *just if an alternative theory of meaning in terms of proofs is formulated*. To this end, the rules of Gentzen's natural deduction system for intuitionistic logic are applied with a harmony between Introduction rules and Elimination rules. As a result, Francez in his (2015, 13) characterizes "*meanings to consist of canonical derivability conditions in the meaning-conferring ND-system (from suitable assumptions)*". Though PTS has been quite successful when applied to mathematics, its applications to natural language semantics are much less successful. Thus, I conclude with critical remarks on PTS as a semantic tool in natural language analysis.

References

- Dummett, M. (1993): *The Sea of Languages*. Oxford: Clarendon Press.
- Duží M., Jespersen B. & Materna P. (2010): *Procedural Semantics for Hyperintensional Logic. Foundations and Applications of Transparent Intensional Logic*. Berlin: Springer.
- Francez, N. (2015): *Proof-theoretic Semantics*. London: College Publications.
- Kürbis, N. (2007): Pluralism and the Logical Basis of Metaphysics. *The Logica Yearbook 2006, Filosofia, Prague*.

Prawitz, D. (1977): Meaning and proofs: on the conflict between classical and intuitionist logic. *Theoria* 43 (2), 2-40.

Tichý, P. (1988): *The Foundations of Frege's Logic*. Berlin: De Gruyter.

Tichý, P. (2004): *Collected Papers in Logic and Philosophy*. Svoboda, V. Jespersen, B. & Cheyne, C., Filosofia, Czech Academy of Sciences, Dunedin: Otago University Press.

Jak jsou matematické struktury determinovány

Josef Menšík

Katedra ekonomie, Masarykova univerzita

Josef.Mensik@econ.muni.cz

Navzdory poměrně široce existujícímu konsenzu mezi filozofy matematiky ohledně toho, že předmětem matematiky jsou struktury (vzory, strukturální možnosti) (viz např. Hellman 2005, Horsten 2012, Landry 2016, Shapiro 2016), stále existují jisté neshody o tom, jak jsou matematické struktury determinovány.

Tradiční přístup vycházející ze skutečnost, že všechny koncepty axiomatizované matematické teorie jsou definovány implicitně, prostřednictvím vzájemných relací specifikovaných axiomy a že celá teorie není ničím jiným než obecnou strukturou determinovanou těmito relacemi. Jelikož je význam všech konceptů definován striktně interně uvnitř teorie, jejich jména jsou arbitrární. Jak říká Hilbert: "každá teorie je pouze lešením či schématem konceptů spolu s jejich nutnými vzájemnými relacemi, ... o základních prvcích můžeme uvažovat jak se nám zlíbí" (viz např. Reck a Price 2000, Shapiro 2005).

Potenciálně konkurenční přístup je spojen s moderní abstraktní algebraickou teorií kategorií. Některé kategorie lze interpretovat jako domény objektů sdílejících jistou matematickou strukturu (například strukturu grupy) spolu s jejich vzájemnými ("strukturu-zachovávajícími") morfismy. Navzdory možné původní motivaci, objekty reprezentují primitivní koncepty v každé kategorii, nemají žádné "vnitřní vlastnosti", všechny jejich vlastnosti jsou determinovány striktně prostřednictvím jejich vzájemných relací v podobě morfismů. Máme-li, řekněme, kategorii všech grup a jejich homomorfismů, můžeme strukturu grup definovat výlučně s použitím kategoriálních pojmů, aniž bychom hovořili "vnitřně" o prvcích grup a grupové operaci. Výhodou tohoto postupu je, že strukturu determinuje bez nutnosti použití "podkladové substance" (např. množin) a s tím spojenými nestrukturálními konotacemi. Zároveň navíc získáme relevantní koncepci strukturálního isomorfismu (viz např. Awodey 1996, Landry a Marquis 2005).

Zastánci považují tyto dva přístupy za konkurenční (Shapiro 2005, str. 68), či snad přímo "radikálně odlišné" (Awodey 2013, str. 4). Budu se snažit prokázat, že rozdíl je spíše v kladené otázce než v poskytnuté odpovědi. Existují dvě úrovně na kterých můžeme uvažovat o determinaci matematických struktur. Za prvé, každá matematická teorie definuje strukturu. Existuje mnoho modelů každé teorie -- skutečných matematických systémů vyhovujících strukturním požadavkům dané teorie. Tyto modely nejsou vzájemně izomorfní, každý

vykazuje nějaké vlastnosti irelevantní vzhledem k dané teorii. Je na nás lidech -- matematicích, ověřit, že daný konkrétní systém odpovídá strukturním požadavkům dané teorie. Abychom to provedli, vystupujeme nad rámec dané teorie; ve vztahu k této teorii vstupujeme do oblasti meta-matematiky. Za druhé, pokud chceme o strukturách hovořit matematicky, musíme zůstat uvnitř nějaké matematické teorie, to znamená zahrnout je jako součást její struktury. Coby objekty teorie jsou pak determinovány striktně pozicí uvnitř struktury celé teorie. Ačkoliv se teorie kategorií jeví mimořádně vhodnou pro tento účel, v zásadě se zde neliší od ostatních teorií (srov. Resnik, 1997, p. 201--224). Popsat strukturu coby pozici uvnitř jiné matematické struktury, aniž by se musela použít nějaká jiná, podkladová struktura, bez překračování hranic matematiky do meta-matematiky, je jistě chválihodným počinem. Abychom však mohli začít determinovat struktury s použitím nějaké teorie, musíme mít v první řadě k dispozici strukturu této teorie. Determinace struktur nemůže být donekonečna přesouvána na další a další teorie. Co víc, teorie může (jako své objekty) determinovat pouze struktury nižší komplexnosti než je sama: musíme se již pohybovat ve struktuře vyšší komplexnosti, než jaké chceme matematicky definovat!

Podoby jazykového relativizmu vo filozofii a v lingvistik

Marek Mikušiak

Katedra slovenského jazyka a literatúry, Trnavská univerzita v Trnave

marek.mikusiak@truni.sk

Podľa teórie jazykového relativizmu jazyk v určitom zmysle determinuje naše chápanie sveta. Tradičným východiskom uvažovania o jazykovom relativizme sú lingvisticko-antropologické postrehy a názory E. Sapira a predovšetkým B. L. Whorfa. Whorfovú koncepciu jazyka síce možno vykladať rozličnými spôsobmi, jej tradičná filozofická interpretácia však hovorí o tom, že ľudia ovládajúci radikálne odlišné jazyky akoby žili v odlišných svetoch. Vzhľadom na to možno za prirodzených pokračovateľov filozofickej línie Whorfových úvah pokladať aj niektorých analytických filozofov (Sellars, Goodman, Quine a i.), podľa ktorých je ontológia sveta relatívna vzhľadom na prijatý pojmový systém. Napríklad podľa N. Goodmana je naivné myslieť si, že inventár sveta existuje bez ohľadu na jazyk, ktorý používame. Podľa Goodmana nič také ako jazykovo neskonštruovaný inventár sveta neexistuje. Goodman sa takto z pozície tzv. konštruktivistov vymedzil voči tzv. realistom. V prvej časti príspevku sa však pokúsim ukázať, že načrtnutý spor nie je zmysluplným, resp. vecným sporom. Každé filozofické dokazovanie, že veci vo svete existujú nezávisle od jazyka, je totiž v konečnom dôsledku len pripomínaním si toho, ako bežne používame výrazy „jazyk“, „realita“ a pod. Z tohto pohľadu je realizmus ako filozofická koncepcia vskutku triviálna. Goodmanovský konštruktivizmus zase možno chápať ako pripomenutie, že identita toho, čo existuje, pochádza z jazyka. Aj keď by s takýmto konštatovaním realisti nemali mať žiadny problém, konštruktivistov možno oprávnene kritizovať za nejasné (a väčšinou mätúce) používanie výrazu „konštruovať“.

V druhej časti príspevku poukážem na to, ako na Whorfovú myšlienku jazykového relativizmu reagujú niektorí súčasní lingvisti. Východisková lingvistická formulácia myšlienky jazykového relativizmu znie približne takto: ľudia ovládajúci diametrálne odlišné jazyky vnímajú svet odlišnými spôsobmi. Toto presvedčenie, známe ako „Sapirova-Whorfova hypotéza“, sa pokúsili Whorfovi nasledovníci rôznymi spôsobmi spresniť. Tzv. neowhorfiáni (J. Lucy, V. Evans, L. Boroditsky, A. Wierzbicka a i.) dnes skúmajú platnosť Sapirovej-Whorfovej hypotézy jednak na úrovni percepčných diferencií a jednak na úrovni rozdielov v myslení, resp. správaní. V príspevku tieto výskumné programy stručne objasním, pričom poukážem na niektoré konceptuálne problémy súčasných teórií. Predovšetkým upriamim pozornosť na to, že po spresnení, resp. preformulovaní Sapirovej-Whorfovej

hypotézy sa predmetom záujmu neowhorfiánov stávajú akékoľvek kognitívne rozdiely medzi respondentmi, ktoré sú preukázateľne späté s tým, že daní respondenti ovládajú odlišné jazyky. Takéto rozdiely sa podľa neowhorfiánov prejavujú napríklad špecifickým podnecovaním asociácií spätých s gramatickým rodom alebo rozdielnymi kognitívnymi reakciami pri určovaní inštancií určitých kategórií (farebných odtieňov a pod.). Hoci ide nepochybne o empirický výskumný projekt, v príspevku poukážem na potrebu metateoretickej reflexie príslušnej neowhorfiánskej koncepcie. V prípade tejto koncepcie totiž nemáme vecný dôvod hovoriť o „jazykovom relativizme“ a nemáme ani dôvod predpokladať kauzálny vzťah medzi jazykom a myslením (ako ho predpokladá napr. Boroditskyová), keďže osvojovanie si jazyka nie je z kognitívneho hľadiska nič iné než určitý kognitívny tréning. Inými slovami, nemôžeme zmysluplne hovoriť o kauzálnom vzťahu jazyka a myslenia, ak sú jazyk a myslenie v rámci danej kognitívnej koncepcie preukázateľne dve strany jednej mince. Vzhľadom na to možno zhrňujúco konštatovať, že odlišné jazykové systémy sú odlišné nástroje myslenia, ktoré možno zmysluplne vedecky porovnávať s ohľadom na efektívnosť ich používateľov pri plnení určitých cieľov (orientácia v priestore, počítanie, rozlišovanie farieb a pod.).

Sibley, Strawson and Hampshire o estetickém soudu

Rostislav Niederle

Seminář estetiky, Masarykova univerzita

nikdo_1962@yahoo.com

Estetický soud je tvrzení přisuzující nějakou hodnotovou vlastnost nějakému objektu. Typicky se připisují vlastnosti např. jednotné, vyvážené, komplexní, mdlé, jasné, zádumčivé, dynamické, silné, svěží, křehké, dojemné povětšinou artefaktům, které v určitých případech nazýváme uměleckými díly. Uvedené termíny Sibley nazval (v šláunku *Aesthetic Concepts*) „estetickými pojmy“ (EP) a odlišil je od pojmů, které nazval „mimoestetickými“ (MEP), např. být kontrapunktové, být napsané v hexametrech, mít souzvučné rýmy, být červené, hlučné, oblé, čtvercové, křivočaré, křiklavé, nepřehledné atp. Sibley tvrdí, že identifikace estetických vlastností vyžaduje zvláštní sensitivitu (vkus), zatímco k identifikaci mimoestetických vlastností postačí normální zrak a sluch; estetické pojmy jsou navíc charakteristické tím, že nejsou „vedeny podmínkami“ v tom smyslu, že pro svoji aplikaci nemají jasná či dokonce žádná mimoestetická pozitivní kritéria. Sibleyho popis estetického se nejeví nesporný, neboť jednak vede k úvaze, že připisování estetických vlastností ve skutečnosti nevyžaduje žádnou zvláštní vlohu, neboť půvabnou linku od nepůvabné může rozlišit kdokoli. Podstatnější ovšem je, že pojmy estetické na pojmech mimoestetických nějakým způsobem být závislé musí, protože v opačném případě by hodnocení kolabovalo do triviálních tvrzení. Je evidentní, že některá estetická připsání se zdají být zcela mimoesteticky vedeny podmínkami v Sibleyho smyslu.

Skeptickou pozici pro možnost zdůvodňování estetických soudů zaujal též Strawson (v článku *Aesthetic Appreciation of Work of Art*), který se domnívá, že zdůvodnitelně vést ostrou hranici mezi MEP a EP nelze, že všechny naše popisy jsou hodnotící, že umělečtí kritici jsou tudíž principiálně odkázáni pouze k EP.

Hampshire (v *Distinctive Features in Criticism of the Arts*) zavedl dvě ostře odlišené třídy soudů: morální soudy o činech a kritické soudy o umění. Pro první mají být podstatné obecná pravidla a principy, pro ty druhé mají být obecná pravidla a principy zcela irelevantní. To neznamená, že o amplifikaci estetického „To je krásné“ nelze nic říci, vždy jde ovšem o podpurná tvrzení evaluativní, tedy sibleyovské EP. Má tomu tak být proto, že morální skutky jsou obecné, opakovatelné, zatímco umělecká díla jsou považována za jedinečná a neopakovatelná.

Příspěvek představí skepticky slabší Sibleyho i silnější Strawsonovu či Hampshireovu pozici včetně jejich vlastní argumentace a následně představí vlastní argumenty oponující epistemické skepsi tech tří filosofů. Představeny budou především argumenty per negationem: co skepse – ať slabá sibleyovská, či silná strawsonovská a hampshireovská – znamená pro praxi umělecké kritiky; v čem, při uznání skeptické pozice, spočívá kritikova kompetence – v pouhém apelu na provedení „perceptuálního důkazu“ (Sibley)?; nelze uvažovat některé teoretické autorské výkony (Eco, Poe, z těch nejznámějších) za rukolapné „důkazy“ závislosti EP na MEP, např. superveniencí?

Logika a poznání světa

Jaroslav Peregrin

Oddělení logiky, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

jarda@peregrin.cz

Může se zdát, že logika je nepostradatelným nástrojem sprádaní naší sítě přesvědčení o vnějším světě, která nás vede k tomu, že výsledkem takového sprádaní je nějaká maximálně adekvátní a maximálně spolehlivá mapa světa. Máme za to, že nám logika z početných způsobů, jak zpracovávat naše data o vnějším světě, dodává ty, které vedou k tomu, že je naše výsledné poznání správné a přiměřené. (Logika nám například říká, že z poznatků *Prší* a *Když prší, je mokro* je třeba odvodit poznatek *Je mokro*, a nikoli třeba poznatek *Není mokro*. Obecněji nám říká, že je správné usuzovat v souladu s *modem ponens*, a nikoli s tím, co Rips nazývá *modus schmonens* a co je exemplifikováno výše uvedeným nesprávným odvozením.) Já budu argumentovat, že tento obrázek není udržitelný. Budu se snažit ukázat, že když rozebereme podstatu takového pravidla, jako je *modus ponens*, musíme dojít k závěru, že to nemůže být *strategické* pravidlo, které by nám říkalo, jak zacházet s implikací, že to musí být *konstitutivní* pravidlo, které utváří samotný pojem implikace, a které nám tak otevírá cestu k hypotetickým soudům, jež lze pomocí implikace tvořit. Zjednodušeně řečeno, pravidla logiky nám otevírají cestu k novým a převratným způsobům myšlení.

Není tomu tedy tak, že jsme se díky svému úsilí v rámci logiky dopracovali k těm správným a plodným způsobům, jak zacházet s logickými konstantami a potažmo jako úspěšně sprádat své teorie (například k tomu, že s implikací je třeba zacházet podle *modu ponens*, a nikoli podle *modu schmonens*) - v jistém smyslu s nimi nelze zacházet jinak. (Pokud budeme s nějakou spojkou systematicky zacházet podle *modu schmonens* namísto podle *modu ponens*, prostě to nebude implikace.) Takže ony jedinečné logicko-epistemické schopnosti, kterými nás evoluce opatřila, nemůžeme vidět jako spočívající v tom, že používáme správná logická pravidla a nikoli jejich chybné varianty. Čím nás evoluce vybavila, jsou nové mody myšlení (jako je hypotetický modus, který nám odemyká implikace).

K niektorým problémom ontológie sociálneho sveta

Tatiana Sedová

Oddelenie výskumu normativity a ľudských práv, Filozofický ústav Slovenskej akadémie
vied

tanasedova@gmail.com

Príspevok tematizuje základné stavebné kamene ontológie sociálneho sveta – inštitúcie a sociálne praktiky. Hoci Searlova koncepcia patrí k vplyvným koncepciám, jedným z jej slabších miest je aj skutočnosť, že pojem inštitúcie Searle vlastne nedefinuje. Hovorí o inštitucionálnych faktoch na rozdiel od tzv. tvrdých faktov, pričom pre vymedzenie inštitucionálnych faktov (jeho favoritmi v tomto zmysle sú peniaze a jazyk) je rozhodujúca kolektívna intencionalita závislá na jazyku, pripisovanie novej funkcie entite (statusové funkcie) a rozdiel medzi regulatívnymi a konštitutívnymi pravidlami. Tieto tri kľúčové aspekty sa pokúsim kriticky analyzovať v nadväznosti na R.Tuomelu, ale aj L. Bielika. Napr. podľa Searlovho výkladu inštitúcie existujú len v rámci konštitutívnych pravidiel, ale hranice medzi týmito dvomi typmi tiež nie sú jasné, analogicky ani ontologický status inštitucionálnych faktov tiež nie je jasný; sú to objekty, deontická moc, kolektívna činnosť alebo ich kombinácia? V závere sa pokúsim reagovať na problém, či konceptuálna analýza inštitúcií a sociálnych praktík založených na spoločnom zdieľanom konaní a za predpokladu neredukovateľnosti kolektívnych intencií na individuálne intencie, dokáže ponúknuť lepšiu explanáciu sociálnych fenoménov alebo je možnosť uplatniť kauzálnu-genetickú analýzu vzniku a udržiavania nejakej inštitúcie.

Jsou matematické předměty abstraktní?

Prokop Sousedík – David Svoboda

Katedra systematické teologie a filosofie, Univerzita Karlova

Prokop.Sousedik@seznam.cz

svoboda@ktf.cuni.cz

Aristoteles uspořádal vědy podle míry abstrakce, přičemž matematiku vklínil mezi fyziku a teologii. Díky tomuto převládlo na dlouhou dobu přesvědčení, že tato disciplína zkoumá kvantitu a že tedy její předměty jsou abstraktní ve stejném smyslu jako předměty ostatních věd.

S tímto abstrakcionistickým přístupem však byly již od starověku spojeny určité pochybnosti. Jejich inspiračním zdrojem byl především Platon, který kritizoval matematiky za to, že nemluví jako teoretikové, ale spíše jako prakticky zaměření umělci. Pozornost navíc budilo i to, že matematikové nemluví tak, jako by předmět svého zkoumání považovali za předem daný (jak vyžaduje aristotelské pojetí vědy), ale spíše jakoby jej vytvářeli. Uvedené pochybnosti vedly k nejasnosti týkající se vědeckého statusu matematiky. Na jedné straně byla v antice a středověku považována za teoretickou vědu, na straně druhé byla řazena mezi tzv. svobodná umění.

Uvedená nejasnost přetrvávala i v novověku a s ní spojené obtíže se opět týkaly povahy matematických předmětů. Kritické úvahy se nicméně tentokrát zaměřily na samotnou abstrakci. V raném novověku v podstatě převládala abstrakcionistická koncepce, jejímž stoupencem byl např. J. Locke. Tento tradiční přístup však podrobili kritice nejprve G. Berkeley, později G. Frege. První dospěl k závěru, že abstrakcionismus je třeba odmítnout a že matematické předměty jsou, na rozdíl od předmětů metafyziky a teologie, pouhým výtvoem lidského ducha. Druhý byl vůči abstrakci shovívavější, neodmítá ji naprosto a předkládá její alternativní vysvětlení.

V rámci našich vlastních úvah chceme podpořit Berkeleyho linii uvažování, která po věcné stránce navazuje na dřívější (již Platonem vyjádřené) pochybnosti. Nejprve vysvětlíme, že zavádění matematických předmětů se podstatně odlišuje od způsobu, jímž se zavádějí abstraktní předměty. To, jak se abstraktní předměty zavádějí, popisuje S. A. Kripke v díle *Pojmenování a nutnost*. V našem příspěvku se zamyslíme na základě jazykových analýz nad tím, jak se zavádějí matematické předměty. Ukážeme, že tyto předměty se zavádějí zásadně jinak než předměty abstraktní. To však potvrzuje Berkeleyho tezi, podle níž zkoumané entity nejsou abstraktní, ale jsou to pouhé výtvoery lidského ducha (fikce). Způsob zavádění těchto

fikcí nás dále vede k závěru, že jejich povaha spočívá pouze ve vzájemných vztazích a že společně s ostatními takto zavedenými předměty vytvářejí určitou strukturu.

Kloníme se k názoru, že dřívější řazení matematiky mezi svobodná umění je tedy opodstatněné a naopak její řazení mezi vědy teoretické zavádějící. V pozdějších úvahách o povaze matematických předmětů proto dáváme za pravdu Berkeleymu a nikoli Fregovi.

Pojem rozdílu v aristotelské a sortální logice

Karel Šebela

Katedra filozofie, Univerzita Palackého v Olomouci

karel.sebela@upol.cz

Aristotelská logika (AL) je tradičně chápána jako pouhý fragment predikátové logiky. V současnosti ale existují pokusy interpretovat AL pomocí některé z neklasických logik. V příspěvku se zaměřím na možnosti rekonstrukce AL v rámci tzv. sortální logiky. Příspěvek se bude konkrétně věnovat filozoficky relevantnímu pojmu rozdílu. Pojem rozdílu hraje velmi důležitou roli v AL, zejména v teorii kategorií a definice. Na druhou stranu, v sortální logice tento koncept nehraje významnější roli. Mou tezí je tvrzení, že pojem rozdílu lze uspokojivě definovat v rámci sortální logiky a následně jej používat pro rekonstrukci pojmu rozdílu v sortální interpretaci AL.

V sortální logice je důležitý pojem (sortální) identity. Identita je zde pojímána jako sortálně-relativní, tj. pojem identity je relativizován k danému sortálu, tedy $a =_S b$ znamená, že a je stejné S jako b (kde „ S “ je proměnná, jejímž oborem hodnot jsou sorty). Klasický pojem identity $a = b$ je pak brán jako rozšíření původního sortálního pojmu. Nyní může být pojem rozdílu v SL jednoduše definován jako $a \neq_S b$, a je rozdílné S , než b . V AL je ale pojem rozdílu (především druhového) chápán poněkud jinak. Porfýrios v *Úvodu k Aristotelovým Kategoriím* píše, že rozdíl je „to, co má druh proti rodu navíc“. Použiji tuto Porfýriovu charakteristiku a známou Aristotelovu definici definice jako spojení nejbližšího vyššího rodu a druhového rozdílu. Pro rekonstrukci AL budu pro jednoduchost předpokládat, že sorty mohou být ztotožněny s aristotelskými druhy. Sortál pak může být charakterizován jako množina Φ pojmů. Φ sestává z nadřazeného sortálu (nejbližší vyšší rod) α a pomnožiny druhových rozdílů β . α a β jsou velmi rozdílné povahy: α je sortál, tedy je spojený s principem identity, což je podle Strawsona (1959) „a principle for distinguishing and counting individual particulars“. β je – v terminologii Geach (1962) – adjektivní termín (adjectival term). Jak uvádí Dummett (1973), sortál je také spojen s kritériem aplikace, který vymezuje, kdy je smysluplné aplikovat predikát na dané individuum. Většina adjektivních termínů je podle Dummetta spojena pouze s kritériem aplikace. To je také případ β , které sdílí stejné kritérium aplikace se „svým“ α . Druhové rozdíly jsou tedy relativní vzhledem k rodu, tj. jsou smysluplně aplikovatelné pouze na členy daného nadřazeného sortálu (nejbližšího vyššího rodu).

Pojem sortální identity pro sortálně interpretovanou AI (SAL) tak může být vymezen jako $\forall x \forall y (x =_S y) \leftrightarrow \exists \Phi (\Phi x \wedge \Phi y)$. Odpovídající pojem sortálního rozdílu pro SAL pak můžeme zavést jako $\forall x \forall y (x \neq_S y \leftrightarrow \exists \Phi (\Phi x \wedge \neg \Phi y))$. Jako důsledek definice je tedy nutné rozlišit mezi (sortálním) rozdílem jakožto relací mezi dvěma individuy a (druhovým) rozdílem jakožto tradičním názvem pro jistou skupinu adjektiválních termínů. Otázkou pro další a jemnější rozlišení je také problém “dosahu” negace, která se objevuje v definici sortálního rozdílu, především otázky, zda se jedná o externí, či interní negaci.

Možnosti kritickej percepcie

Michal Šedík

Katedra filozofie, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

michal.sedik@umb.sk

Príspevok analyzuje možnosť kritickej percepcie ako ju predstavil R. Hopkins v štúdiu *Critical Reasoning ad Critical Perception* (2006). Jeho cieľom bolo nájsť pozíciu, ktorá by zmiernila dve protichodné stanoviská v estetike. Prvé z nich chápe kritickú diskusiu v estetike tak, ako každú inú racionálnu diskusiu: Objekt má vlastnosť G na základe vlastnosti F a všeobecného princípu vkusu, ktorý hovorí, že ak má objekt vlastnosť F má aj vlastnosť G. Zástancovia druhého stanoviska oponujú, že v estetike niet všeobecného princípu vkusu, na základe ktorého by sme mohli pri výskyte vlastnosti F usudzovať na existenciu vlastnosti G. Okrem toho dodávajú, že cieľom kritickej diskusie nie je pravdivé/nepravdivé tvrdenie o objekte, ale zaujatie určitého pohľadu na diskutovaný objekt. Teda podľa nich nejde o dosiahnutie pravdivého presvedčenia ale o vyvolanie percepcie (vnímania). Hopkins ponúka riešenie, kladúce si za cieľ zmierenie oboch stanovísk. Zachovanie požiadavky racionality diskurzu a súčasne možnosti jeho vyústenia do percepcie (Môže existovať argument, ktorého záverom je percepcia?). Tu naráža na zásadné problémy, ktorými sú: a) primeraný rozsah zdôvodnenia na jednej strane (vnímanie na rozdiel od tvrdenia nemôže byť zdôvodnené inými tvrdeniami) a na strane druhej sebestačnosť percepcie, ktorá pre svoju existenciu nepotrebuje racionálne zdôvodnenie; b) tzv. „receptivita“ (vnímanosť) percepcie, percepcia je stavom, v ktorom je vnímajúci subjekt otvorený pôsobeniu prostredia a súčasne reflektujúcim toto prostredie. A tak prípadné pochopenie argumentu, nie je dostatočným dôvodom pre existenciu daného stavu. Okrem toho je tiež zrejmé, že ani argument nepotrebuje „receptivitu“, ktorá je kľúčová pre percepciu. Hopkins nakoniec pripúšťa, že spor, sformulovaný v tejto podobe, nemá riešenie a navrhuje preto rozšírenie významu termínu „percepcia“ tak, aby táto obsahovala aj zdôvodňovanie - akási komplexnejšia percepcia obsahujúca nielen stav ale aj tvrdenia o tomto stave. Náš príspevok sa snaží poukázať na slabé miesta v tomto riešení a ponúknuť iný pohľad na celý problém, a tým aj jeho riešenie. Slabým miestom je predovšetkým chápanie úlohy kritickej teórie v procese skúsenosti s umeleckým dielom. Pokým Hopkins predpokladá, že spomínaná komplexnejšia percepcia v sebe obsahuje aj zdôvodnenie, a tak o nej možno uvažovať ako o závere argumentu, náš príspevok ukáže, že tento prístup zmiešavajúci percepciu a kritický nemôže byť plodný. Obvyklou príčinou percepcie (pohľad na objekt z istého uhla a istým spôsobom) je umelecké

dielo. Kritický diskurz až následne zdôvodňuje/kritizuje istý pohľad na objekt (umelecké dielo) ako pohľad v súlade s istými princípmi vo forme logického argumentu. Príspevok argumentuje v prospech užitočného rozlíšenia medzi úrovňou percepcie umeleckého diela a úrovňou argumentácie v prospech neprospech istého spôsobu percepcie. Inak povedané, nič z nášho existujúceho poznania, čo vieme sformulovať do podoby argumentu, nemôže stačiť na vysvetlenie a zdôvodnenie percepcie, ktorú si vyžaduje umelecké dielo (výsledok kreatívneho aktu umelca), ktoré máme pred sebou. Spôsob pohľadu je rovnako kreatívna činnosť, ako vytváranie diel. Úvahy o prípadnej „kritickosti“ percepcie by sa, podľa nás, mali uberať iným smerom, ktorý sa príspevok pokúsi načrtnúť.

O asymetrii medzi zdôvodňovaním a kritizovaním

Miloš Taliga

Katedra filozofie, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

milos.taliga@umb.sk

Názor, že „racionálna kritika je na rovnakej lodi ako pozitívny racionálny argument, pretože musí takisto vychádzať z nedokázateľných predpokladov, takže jej platnosť je *relatívna* k týmto predpokladom“ považujeme spolu s Popperom (1982, 28) za chybný. Popper súhlasí s tým, že pri kritizovaní „pracujeme s nezdôvodniteľnými predpokladmi“ a aj s tým, že kritika nie je „nikdy nezvratná“ (tamtiež). Zdôrazňuje však, že „nedokázateľnosť akéhokoľvek druhu nerobí kritickému racionalistovi starosti“, pretože „jeho kritické argumenty sú hypotetické, rovnako ako teórie, ktoré pomocou nich kritizuje“ (tamtiež). *Kritizovanie nie je „na rovnakej lodi“ ako zdôvodňovanie*. Podľa Poppera (1982, 28 – 29) je medzi nimi nasledujúci rozdiel:

„Zdôvodňujúci argument vedie späť k pozitívnym dôvodom, až nakoniec siahla po dôvodoch, ktoré už nemôžu byť zdôvodnené (inak by vyústil do nekonečného regresu)... Zvyčajne sa uzatvára, že také „konečné predpoklady“ musia byť v určitom zmysle mimo argumentácie a nemôžu byť kritizované. Avšak kritizovanie, kritické dôvody [resp. argumenty] ... nie sú v *žiadnom* zmysle konečné, ... *sú otvorené kritike* a sú hypotetické. V ich zvažovaní sa dá pokračovať donekonečna, sú vystavené neustálemu preskúšavaniu a prehodnocovaniu. A predsa nevzniká žiadny *nekonečný regres*: dokazovanie, zdôvodňovanie alebo potvrdzovanie ... je totiž vylúčené a *konečné* predpoklady nie sú vôbec potrebné. Práve požiadavka dôkazu alebo zdôvodnenia vytvára nekonečný regres a potrebu konečného *bodu* diskusie.“

Ak sa ale v zvažovaní kritických argumentov dá pokračovať do nekonečna, ako je možné, že nedochádza k regresu? Predstavme si, že osoba **A** navrhne hypotézu *H* (napr. „Zem vykonáva dvojnásobný pohyb – jeden okolo vlastnej osi, druhý okolo Slnka.“). Druhá osoba **B** odvodí z *H* dôsledok *E* (napr. „Teleso vykonáva dva pohyby naraz.“), o ktorom tvrdí, že je nepravdivý, čiže tvrdí $\sim E$. Osoba **A** prejde do protiútoky, z $\sim E$ odvodí *K* (napr. „Jupiterove mesiace nevykonávajú dva pohyby naraz.“) a tvrdí $\sim K$. Pokiaľ *K* nie je identické s $\sim H$ (čo v našom príklade ani nie je), tak sa diskutujúce osoby posúvajú od otázky, či je *H*

pravdivá hypotéza, k otázke, či je nepravdivý výrok K. (Už v Galileiho dobe sa dal pozorovať pohyb Jupiterových mesiacov okolo Jupitera, ktorý súčasne obiehal okolo Slnka.) Teda, kritizovanie nespúšťa ani tak nekonečný regres ako skôr *nekonečný progres*, pretože sú nastolené nové problémy a staré problémy sú, aspoň dočasne, riešené (Miller 1994, 68 – 69).

Pre asymetriu medzi zdôvodňovaním a kritizovaním je kľúčové to, že *kritika nie je závislá na dobrých dôvodoch*. Čím je teda podmienená kritika? Čo znamená kritizovať nejakú hypotézu? *Kritizovať nejakú hypotézu znamená odvodiť z nej deduktívne platným spôsobom nepravdivý dôsledok*. Zdôraznime, že „všetko, čo potrebujeme, je jej nepravdivý dôsledok, nie ... dôvod myslieť si, že sme identifikovali nepravdivý dôsledok“ (Miller 1994, 70). Požiadavka deduktívnej platnosti argumentov je rozhodujúca. Deduktívne platné odvodenie záveru z premís nie je postačujúce pre zdôvodnenie pravdivosti záveru. Niekedy je však postačujúce pre kritiku premís, a to vtedy, keď je odvodený záver nepravdivý.

Literatúra

Miller, D. W. (1994): *Critical Rationalism. A Restatement & Defence*. Chicago – La Salle: Open Court Publishing Company.

Popper, K. R. (1982): *Realism & the Aim of Science*. London: Hutchinson.

Iluze morálního vědění

Filip Tvrdý

Katedra filozofie, Univerzita Palackého v Olomouci

filip.tvrdy@gmail.com

Od 80. let 20. století se v analytické filozofii rozšiřuje přesvědčení, že epistemologie a etika k sobě mají blíže, než se badatelé tradičně domnívali. Především Ernest Sosa a Linda Zagzebski ukázali, že rozdíl mezi epistemickou a instrumentální racionalitou může být překonán odvoláním se na obdobné intelektuální ctnosti a analogické inferenční postupy. Příspěvek se pokusí přenést do oblasti etiky problematiku iluze vědění, která je obvykle zkoumána sociální epistemologií a příbuznými psychologickými disciplínami. Kognitivní dělba práce u lidského druhu vedla k hyperspecializaci, takže lidé mohou být experty jen v jedné nebo několika málo oblastech. U většiny témat jedinci přesto zažívají iluzi vědění, i když při konkrétním dotazování prokazují naprostou neznalost. Mnozí epistemičtí agenti se spoléhají pouze na fragmentární soubory vědomostí a intuitivní rozhodovací mechanismy, které se nehodí pro řešení neobvyklých nebo příliš abstraktních problémů. Výsledkem těchto pochybení je iluze explanační hloubky a obecnější metakognitivní inkompetence, která podle současných výzkumů významně koreluje s deficitem analytického myšlení. Cílem příspěvku je prokázat, že iluze vědění se projevuje nejen v oblasti epistemologie, ale že ovlivňuje i řešení etických otázek. Racionalita morálního rozhodování je totiž také podmíněna faktickými znalostmi a intelektuálními schopnostmi, jež u některých morálních agentů mohou absentovat. Už Platón předpokládal, že se lidé nechovají amorálně na základě vědomého rozhodnutí, ale z pouhé neznalosti. Jsem přesvědčen, že dnešní epistemologie dokáže tento intuitivní vhled uchopit detailněji, a to pomocí výzkumu konkrétních kognitivních mechanismů. V diskuzi se zaměřím na tři problematické aspekty nastíněného přístupu. Prvním problémem je letitý spor *nature* vs. *nurture*, který se v podmínkách epistemologie a etiky ctností opět dostává do popředí. Druhým problémem je skepticismus ohledně existence epistemického a morálního charakteru, jenž v poslední době získává novou podpůrnou evidenci. Třetím a posledním problémem je demarkace v epistemologii a etice. Stejně jako se epistemologie zabývá určením hranic pseudovědy, měla by i etika hledat hranice morálních řešení, která ještě spadají do oblasti seriózního etického bádání. V závěru budu hájit stanovisko, že i přes tyto obtíže se mohou metodologické postupy normativní epistemologie efektivně uplatnit i v normativní etice.

Reprezentační úloha modelových organismů v preklinickém výzkumu

Martin Zach

Oddělení analytické filosofie, Filosofický ústav Akademie věd České republiky

zach@flu.cas.cz

O modelových organismech se ve filosofii vědy v různých kontextech již nějakou dobu vedou debaty. Jedním takovým kontextem jsou metodologické otázky biomedicínského výzkumu (viz např. Ankeny *et al.* 2014; Parkkinen *et al.* 2017), jiným kontextem je otázka vědecké reprezentace (Ankeny & Leonelli 2011). Cílem tohoto článku je prozkoumat jednu z populárních teorií vědecké reprezentace, tzv. podobnostní pojetí (Giere 2004), v souvislosti s určitými praktikami, které najdeme biomedicině.

Ačkoli podobnostní pojetí nadále zůstává mezi mnohými autory populární, v literatuře, která se specificky věnuje otázce vědecké reprezentace, je pojem podobnosti a jeho role ve vědě při ustanovení reprezentačního vztahu mezi modelem a cílovým systémem mnohými zpochybňována (Thomson-Jones 2010; Odenbaugh 2015; Frigg and Nguyen 2017). Podle jednoho z hlavních argumentů je podobnost pojem, jež se vztahuje k vyhodnocení reprezentace, nikoli však k ustanovení reprezentace. V příspěvku argumentuji, že podobnost je ve velké skupině modelů zcela klíčovým faktorem pro samotné ustanovení reprezentačního vztahu; neboli že mnoho pozornosti a úsilí je věnováno vytvoření modelu, který je následně použit k reprezentaci cílového systému právě díky tomu, že je cílovému systému v určitých aspektech podobný. Tento závěr ilustruji případovou studií, která je zaměřena na praktiky vytváření zvířecích modelů, především myších modelů, pro preklinický vývoj a testování imunoterapeutických farmak pro léčbu rakoviny. Úkolem preklinických studií je mimo jiné určit farmakokinetický a farmakodynamický profil léku a předpovědět možný terapeutický účinek a toxicitu u lidí (Aronson *et al.* 2018). V rámci preklinického testování imunoterapeutických léků se používají převážně humanizované myší modely (Decker *et al.* 2017). Proces humanizace, prostřednictvím genetické manipulace (*knock-out* a *knock-in* manipulace), transplantace lidských hematopoetických kmenových buněk, a následná transplantace tkání, včetně nádorových buněk, probíhá za účelem vytvoření modelu, který lépe odpovídá aspektům lidské fyziologie, imunitního systému a prostředí nádoru (Morton *et al.* 2016). Těchto modelů je celá řada, a nové se vytváří, neboť každý má jisté relativní výhody a slabiny oproti jiným (Walsh *et al.* 2017). I přesto však lze mluvit o tom, že praxe vytváření humanizovaných modelů podporuje tvrzení, že pojem podobnosti hraje klíčovou roli v tom, zda vědci daný zvířecí model použijí pro reprezentaci rakoviny u lidí.

Literatura

- Ankeny, R. A. & Leonelli, S. (2011): What's so Special about Model Organisms? *Studies in History and Philosophy of Science Part A*, 42, 313-323.
- Ankeny, R. A., Leonelli, S., Nelson, N. C. & Ramsden, E. (2014): Making Organisms Model Human Behavior: Situated Models in North-American Alcohol Research, since 1950. *Science in Context* 27, 485-509.
- Aronson, J. K., La Caze, A., Kelly, M. P., Parkkinen, V.-P. & Williamson, J. (2018): The Use of Mechanistic Evidence in Drug Approval. *Journal of Evaluation in Clinical Practice* 24, 1166-1176.
- Decker, W. K., da Silva, R. F., Sanabria, M. H., Angelo, L. S., Guimarães, F., Burt, B. M., Kheradmand, F. & Paust, S. (2017): Cancer Immunotherapy: Historical Perspective of a Clinical Revolution and Emerging Preclinical Animal Models. *Frontiers in Immunology* 8, 829.
- Frigg, R. & Nguyen, J. (2017): Models and Representation. In: Magnani, L. & Bertolotti, T. (eds.): *Springer Handbook of Model-Based Science*, Dordrecht: Springer, 49-102.
- Giere, R. N. (2004): How Models Are Used to Represent Reality. *Philosophy of Science*, 71, 742-752.
- Morton, J. J., Bird, G., Refaeli, Y. & Jimeno, A. (2016): 'Humanized Mouse Xenograft Models: Narrowing the Tumor-Microenvironment Gap.', *Cancer Research*, 76, pp. 6153-6158.
- Odenbaugh, J. (2015): Semblance or Similarity? Reflections on Simulation and Similarity. *Biology & Philosophy* 30, 277-291.
- Parkkinen, V.-P., Russo, F. & Wallmann, C. (2017): Scientific Disagreement and Evidential Pluralism: Lessons from the Studies on Hypercholesterolemia. *Humana.Mente Journal of Philosophical Studies* 10, 75-116.
- Thomson-Jones, M. (2010): Missing Systems and the Face Value Practice. *Synthese* 172, 283-299.
- Walsh, N. C., Kenney, L. L., Jangalwe, S., Aryee, K.-E., Greiner, D. L., Brehm, M. A. & Shultz, L. D. (2017): Humanized Mouse Models of Clinical Disease. *Annual Review of Pathology: Mechanisms of Disease* 12, 187-215.

Subjektívny vkus a argumentácia

Marián Zouhar

Katedra logiky a metodológie vied, Univerzita Komenského v Bratislave

marian.zouhar@uniba.sk

Hoci cieľom argumentácie často býva zmena databázy presvedčení adresáta (pričom sa nevyklučuje, že určité typy argumentácie majú aj ďalšie ciele) – v tom zmysle, že argumentujúci obhajuje určitú tézu preto, aby ju adresát začlenil do svojej databázy presvedčení – nepochybne sú prípady, v ktorých cieľom argumentácie takáto zmena nie je. Inými slovami, argumentácia má spravidla kognitívne relevantné ciele (pričom sa nevyklučujú aj ďalšie ciele pri určitých typoch argumentácie), v špecifických prípadoch takéto ciele absentujú.

Typickým príkladom takejto situácie je argumentácia v diskurze o subjektívnom vkuse (o kráse, chuti a pod.). Ak hovorca argumentuje v prospech toho, že určitý objekt exemplifikuje istú vlastnosť, pričom exemplifikácia tejto vlastnosti je podmienená subjektívnymi vkusovými preferenciami hovorcu, neočakáva sa, že adresát na základe takejto argumentácie začlení do svojej databázy presvedčení to, že daný objekt exemplifikuje príslušnú vlastnosť; takáto propozícia sa do jeho databázy môže dostať iným spôsobom, napríklad prostredníctvom osobnej skúsenosti, nie na základe argumentácie niekoho iného. V takýchto prípadoch cieľ argumentácie bude spočívať v niečom inom.

Absencia cieľa v zmysle zmeny databázy presvedčení adresáta sa v uvedených druhoch prípadov dá vysvetliť existenciou špecifického fenoménu, ktorý je typický pre diskurz o subjektívnom vkuse, no nie pre iné druhy diskurzu. Je ním existencia bezchybnej nezhody medzi hovorcom a adresátom. Pri bezchybnej nezhode nastáva situácia, v ktorej hovorca a adresát zaujímajú vzájomne nezlučiteľné postoje, no ani jeden z nich sa nemýli. Ak obidvaja pripisujú tomu istému objektu vzájomne sa vylučujúce vlastnosti podmienené subjektívnymi vkusovými preferenciami, obaja môžu tvrdiť niečo pravdivé. Keďže obidve propozície môžu byť pravdivé, ak hovorca argumentuje v prospech svojej propozície, takáto argumentácia nebude podkopávať pravdivosť propozície, ktorú akceptuje adresát, a teda ani cieľ argumentácie nebude spočívať v demonštrácii nepravdivosti adresátovej propozície (a následne zmeny databázy jeho presvedčení).

Na základe toho možno všeobecne povedať, že pragmatické poslanie debát o záležitostiach subjektívneho vkusu zrejme nebude doxasticky relevantné. Zároveň vzniká otázka, aký je vôbec (pragmatický) zmysel využívania argumentácie v takýchto kontextoch.

Čiastočná, ale zároveň neuspokojivá odpoveď na túto otázku môže spočívať v tom, že adresát sa na základe hovorcovho tvrdenia a argumentácie niečo dozvedá o jeho subjektívnych vkusových preferenciách, a teda do svojej databázy presvedčení začlení presvedčenie o hovorcových preferenciách (a nie presvedčenie o tom, že určitý objekt exemplifikuje určitú vlastnosť podmienenú vkusovými preferenciami). Lenže takéto vysvetlenie nie je uspokojivé, pretože nevysvetlí, načo vôbec existujú diskusie o vkuse – takéto diskusie sa týkajú posudzovaných objektov, nie subjektívnych preferencií posudzovateľov (ak by sa týkali posudzovateľov, nedávali by v skutočnosti dobrý zmysel).

Cieľom príspevku je teda otvoriť problém, poukázať na to, že argumentácia má aj ciele, ktoré nie sú doxasticky relevantné, a preskúmať niektoré možné cesty, ako vysvetliť zmysel argumentácie v takýchto kontextoch.